

ALTERNATIVER TIL SERTIFISERING FRA MSC – EN VURDERING

FHF prosjekt nr. 261054

Sammendrag

I følge Eksportutvalget for fisk krever stadig flere kjøpere av sjømat dokumentasjon på at varene de kjøper kommer fra bærekraftige fiskerier. Det er imidlertid ikke slik at alle krever sertifisering fra Marine Stewardship Council (MSC). Av de store omsetningskjedene var det i april 2006 bare Wal-Mart som krevde dette for produkter som selges i USA, og ASDA for det britiske markedet. ASDA er Wal-Marts operatør i Storbritannia. De gir sine leverandører en overgangsperiode på 3 til 5 år for å få sertifisering på plass. Andre kjøpere følger Monterey Bay Aquarium sin "Seafood Watch List", eventuelt lister utarbeidet av nasjonale avdelinger av WWF og Greenpeace, eller krever at fiskeriene skal være bærekraftige i henhold til FAOs "Code of Conduct for Responsible Fisheries" eller at ICES tilrådinger følges. Det er et generelt trekk at stadig flere innkjøpere av fisk og fiskeprodukter gir uttrykk for at de ønsker en eller annen form for garanti for at det de kjøper kommer fra bærekraftige bestander.

At stadig flere har synspunkter på hvordan marine ressurser forvaltes og utnyttes, kan vi bare ta til etterretning. Om vi ønsker at organisasjoner som ikke har ansvar for annet enn sin egen forretningsvirksomhet, som vurderer politisk forankrede forvaltningsregimer og som overprøver nasjonale myndigheter og ansvarlige internasjonale organer skal ha innflytelse er et helt annet og langt alvorligere spørsmål. Det er dette sertifisering i regi av MSC og andre som driver tilsvarende virksomhet dreier seg om.

Å miste retten til å bruke MSC sin logo vil sannsynligvis ha sterkere negativ virkning for et sertifisert fiske enn den positive, markedsmessige effekten av å oppnå sertifisering. Om norsk fiskerinæring velger å gå inn for at MSC eller andre skal sertifisere enkelte norske fiskerier, er et næringspolitisk spørsmål. Ønsker vi at en organisasjon uavhengig av norske myndigheter og de institusjoner myndighetene samarbeider med skal kunne avgjøre om norsk fiske drives og forvaltes på en forsvarlig og bærekraftig måte?

Før man tar stilling til hovedspørsmålet, bør en være klar over at både MSC og andre såkalte miljømerker, eller veiledere når det gjelder bærekraftig fiske, svikter på to avgjørende punkt. For det første gjelder kontrollen bare fisket. Omsetning etter at fisken er landet fører ingen kontroll med. Det er med andre ord ikke tale om sporing av sjømat. Siden MSC-sertifisering er en frivillig sak, er det en selvfølge at bare regulerte fiskerier blir sertifisert. Ingen tar sjansen på å søke sertifisering for et uregulert fiske. Det betyr at ulovlig fanget fisk kan landes og omsettes uten kontroll, mens regulerte fiskerier blir underlagt ytterligere en kontrollinstans. For det andre bygger både MSC og andre konsumentveiledere på en forenklet modell av fiskedødelighet i og med at man legger avgjørende vekt på fiske som årsak til nedgang i fiskebestander. Så enkel er ikke virkeligheten. Næringstilgang og sjøtemperatur, som for øvrig henger nøye sammen, er ofte de grunnleggende faktorene bak variasjoner i fiskebestander. Å tro at man kan opprettholde en bestand

på et visst nivå bare ved å kontrollere fisket er alt for enkelt. Både MSC og andre som driver denne type konsumentveiledning har selvfølgelig svar på disse innvendingene, uten at det rokker ved realitetene. Disse svakhetene vil bli tydeligere etter hvert som kjøpere får mer innsyn i hvor komplekse fiskeriene og økologien i havet er, noe som med nødvendighet vil medføre krav ut over de MSC stiller i dag.

Bak opprettelsen av MSC ligger et behov hos produsenter og distributører av sjømatprodukter om å kunne gi miljøbevisste kunder garanti for at utnyttelsen av marine, biologiske ressurser skjer etter høstingsprinsippet. Det vil si på en måte som er bærekraftig sett i et langsiktig perspektiv. Fordi garantien gis av en tredjepart, som eventuelt kan være MSC, vil det ikke slå tilbake på produsenter og distributører dersom utnyttelsen ikke er bærekraftig. I tillegg kommer at de store produsentene av sjømat har et oppriktig ønske om å sikre seg tilgang på råstoff også i fremtiden. Fordi de tror at fiskepresset er den viktigste årsak til variasjoner i bestandene, tror de også at man kan opprettholde en viss størrelse på en bestand ved å kontrollere fisket. Dette stemmer til en viss grad og i visse situasjoner, men nyere forskning viser at det ofte ligger endringer i naturen til grunn når en fiskebestand ikke lenger tåler fiskepress på et gitt nivå.

MSC er en arena hvor næringsaktører og miljøvernere møtes og samarbeider. Det tar lang tid og mye innsats å bygge opp et godt omdømme. Å rive det ned krever bare en episode. Miljøvernorganisasjoner er gode på massekommunikasjon. Det er det de lever av. Derfor er de brysomme og ressurskrevende å ha som motstandere. Bedrifter har som mål å generere avkastning. Å kjempe mot miljøvernorganisasjoner kan både føre til tap av omdømme, og tapt omsetning. Det er enklere og tryggere å alliere seg med seg med dem enn å risikere å få dem mot seg. Gjennom å samarbeide oppnår miljøorganisasjonene innflytelse de ellers ikke ville ha. En klassisk vinn – vinn situasjon. En bør være klar over at når miljøvernorganisasjoner, som ikke kan stilles til ansvar, og som slipper å leve med konsekvensene av det de klarer å drive gjennom, får innflytelse, er det en tendens til at de skjerper kravene som stilles. Norge kjenner denne situasjonen fra kampen om retten til å forvalte sjøpattedyr.

MSC er i dag en uavhengig stiftelse, der representanter for store sjømatprodusenter og -distributører i Storbritannia har flertall i styret. Dermed har MSC alene liten interesse av å legge unødige vansker i veien for de fiskeriene som blir sertifisert. Fordi styret representerer fiskerinæringens kontaktflate mot konsumentene, vil MSC i større grad enn fiskerne og deres organisasjoner være lydhør for stemninger i markedene, og søke kompromisser for å holde på kundene. Dette gjenspeiles i de krav man legger til grunn ved sertifisering av et fiske. Kriteriene fiskeriene vurderes etter er omfattende og bygger på FAO's "Code of Conduct for Responsible Fisheries" og "Guidelines for the Ecolabelling of Fish and Fishery Products from Marine Capture Fisheries." Prosessen fram til sertifisering følger relevante ISO-standarder.

Slik MSC fungerer i dag, utgjør stiftelsen enda en kontroll av lovlige fiskere som allerede er strengt kontrollerte gjennom nasjonale forvaltningsregimer. Bortsett fra at produsenter av sjømat bare får bruke råstoff fra sertifiserte fiskerier i pakninger som bærer MSC sin logo, utøver organisasjonen ingen kontroll med omsetningen av sjømat. Det største problemet for norsk sjømatnæring i dag, er sviktende kontroll med landinger av uregistrert og ulovlig fanget fisk. Det ulovlige fisket utgjør et ukontrollert uttak fra regulerte bestander blant annet i våre nærrområder, og presser

prisene slik at det ikke er mulig å ta ut det markedet er villig til å betale for lovlig fanget fisk. At MSC bare sertifiserer allerede kontrollerte fiskerier, og ikke gjør noe for å få slutt på fangst og omsetning av ulovlig fanget fisk, er en klar svakhet.

Ønsker norsk fiskerinæring at et frittstående, internasjonalt organ som tar hensyn til en rekke interesser utenfor næringen, men som ikke forholder seg til det som er norsk fiskerinærings viktigste problem, skal kunne overprøve den nasjonale forvaltningen av fiskeressursene våre? Det betyr at også internasjonale avtaler og praktiseringen av disse skal vurderes. Sertifiseringen bygger først og fremst på marinbiologiske kriterier, som kan overstyre sosiale, politiske og økonomiske hensyn. Skulle man bestemme seg for å akseptere en slik uavhengig, internasjonal "sensor" av norsk fiskeriforvaltning, vil det på saklig grunnlag være vanskelig å komme utenom Marine Stewardship Council.

Generisk markedsføring av norsk sjømat skjer under Eksportutvalget for fisk sin logo. Mener vi at det er nødvendig å kommunisere til konsumentene at Norge driver bærekraftig høsting av marine ressurser, synes det mest nærliggende å knytte slik kommunikasjon opp mot retten til å bruke EFF sin logo. Et sett med "Norske regler for ansvarlig fiske" bygd på FAOs "Code of Conduct for Responsible Fisheries" og arbeidet som er gjort i denne forbindelse, koblet opp mot sporing fra fangst til forbruker, er det beste alternativet for norsk fiskerinæring. En slik ordning vil på alle måter være en bedre garanti for at kunden kjøper et miljøriktig og på andre måter trygt produkt enn en sertifisering av MSC eller en lignende organisasjon.

Forskjellige systemer for veiledning av konsumenter

Marine Stewardship Council

I følge MSC sine hjemmesider, startet Unilever og WWF i 1996 samtaler om hvordan man kunne sikre bærekraften i verdens fiskerier og integriteten i de marine økosystemene. Resultatet av samtalene var at MSC ble opprettet i 1997.

Organisasjonen ble en uavhengig, upolitisk institusjon i 1999. I 2000 ble rock lobsterfisket i Vest-Australia som første fiskeri sertifisert av MSC. Ved utgangen av 2005 var 14 fiskerier sertifisert etter MSC sin standard på verdensbasis. Medio mai 2006 var tallet 18 i følge hjemmesiden deres (<http://www.msc.org/>). Tallet kan være høyere, etter som det ser ut for at hjemmesiden ikke er helt oppdatert på dette området.

De overordnede, filosofiske vurderingene som ligger til grunn for MSC sin virksomhet er å bruke markedskreftene til å fremme bærekraftig fiske.

Med dette som utgangspunkt, har MSC arbeidet fram et sett med prinsipper og kriterier for bærekraftig fiske som ligger til grunn for det arbeidet de utfører. Disse prinsippene og kriteriene brukes når et akkreditert selskap gjennomfører programmet som skal føre til sertifisering. Prinsippene gjenspeiler at et bærekraftig fiske må bygge på:

- *Vedlikehold og eventuelt gjenoppbygging av utnyttede bestander*
- *At økosystemets integritet opprettholdes*
- *Utvikling og vedlikehold av effektive fiskeriforvaltninger der en tar hensyn til alle relevante biologiske, teknologiske, økonomiske, sosiale, miljømessige og kommersielle faktorer*

- *Etterlevelse av relevante lover og standarder, samt internasjonale avtaler og felles forståelse av slike*

Videre forutsettes det at forvaltning har størst sjanse for å bli vellykket når det er samarbeid mellom alle involverte parter, inkludert de som er avhengige av fiske: ”-- som kilde til mat og inntekt.”

De tre prinsippene er:

1. *Et fiske må ikke utøves på en måte som leder til overfiske eller nedfisking av den bestanden som utnyttes. For de bestandene som er nedfisket må fisket utøves på en måte som viser at bestanden gjenoppbygges.*
2. *Fisket må tillate vedlikehold av strukturen, produktiviteten, funksjonen og mangfoldet i det økosystemet fisket er avhengig av. Det innbefatter også omgivende flora og fauna.*
3. *Fisket skal være underlagt et effektivt forvaltningssystem som respekterer lokale, nasjonale og internasjonale lover og standarder. Forvaltningen skal omfatte institusjonelle og operasjonelle rammer som krever at utnyttelsen av ressursen er ansvarlig og bærekraftig.*

Disse tre prinsippene utdypes i tilhørende kriterier. Tre på hvert av de to første prinsippene, og hele 17 kriterier på det tredje. Forvaltningen tillegges med andre ord avgjørende betydning. I følge MSC gjelder prinsippene og kriteriene for marine fiskerier opp til, men ikke ut over det tidspunkt da fangsten landes

Fiske som foregår etter disse prinsippene kan på frivillig grunnlag søke om godkjenning ut fra MSC sine regler for sertifisering. Produsenter, tradere og detaljister som omsetter sjømat vil av MSC oppmuntres til å erklære at de bare kjøper råvarer fra sertifiserte fiskerier, i følge hjemmesiden. Dermed vil konsumentene bli i stand til å velge sjømat som de vet kommer fra bærekraftige bestander som blir forvaltet på en betryggende måte. Dette vil også tjene fiskerne og resten av fiskerinæringen som er avhengige av rike bestander fordi det er et incentiv til å benytte bærekraftige metoder. Fiskeindustri og tradere som kjøper fra bærekraftige bestander vil tjene på at de er sikret framtidige forsyninger, og at deres eget levebrød på den måten er sikret, i følge MSC.

Størrelsen på et gitt fiske har ingen betydning for hvorvidt det kan søkes om sertifisering. Alle fiskerier skal behandles likt av MSC. Følgene av størrelse, omfatning, type, lokalisering og intensitet, samt forhold spesifikke for den enkelte bestand og virkningene på andre økosystemer vil bli vurderte i hver sertifiseringsprosess.

MSC skriver at de aksepterer behovet for å respektere og ta hensyn til interessene til de som er avhengig av fiske som mattilgang og inntektskilde i den grad dette er i samsvar med økologisk bærekraft. En tar også hensyn til betydningen av at fiskeriforvaltning og selve fisket skjer på en måte som er i samsvar med lokale, nasjonale og internasjonale regler og standarder, så fremt dette ikke står i motstrid til MSC sine prinsipper og kriterier.

MSC forutsetter at et fiske når det er sertifisert blir utført på en slik måte at:

- *det kan fortsette på et rimelig nivå uten tidsavgrensning*

- *det vedlikeholder og søker å maksimere et sunt og mangfoldig økologisk miljø*
- *det vedlikeholder mangfoldet, strukturen og funksjonen i økosystemet fisket bygger på, og kvaliteten på omgivelsene så vel som at det reduserer de negative effektene av virksomheten*
- *det forvaltes og utøves på en ansvarlig måte, i samsvar med lokale, nasjonale og internasjonale lover og regler*
- *det vedlikeholder nåværende og fremtidige økonomiske og sosiale muligheter og fordeler*
- *det utøves på en sosialt og økonomisk rettferdig og ansvarlig måte*

Selv om fokus først og fremst er rettet mot å opprettholde den økologiske integriteten i verdens fiskerier, omfatter prinsippene også økonomiske og sosiale forhold. Om det skal lykkes å sette prinsippene ut i livet, avhenger av at systemet er åpent, rettferdig, basert på den beste tilgjengelige informasjonen og at det tar inn alle relevante, legale forpliktelser, i følge hjemmesiden. Sertifiseringen forplikter, og skal gjøre det mulig for fiskerne å høste markedsmessige fordeler av å demonstrere denne forpliktelsen.

Monterey Bay Aquariums "Seafood Watch"

"Seafood Watch" som er en del av Monterey Bay Aquarium sin hjemmeside på internett, ser ut til å være mal for tilsvarende informasjon på flere miljøorganisasjoner sine hjemmesider: <http://www.mbayaq.org/> Vi nøyter oss derfor med en gjennomgang av originalen.

En gjennomgående forskjell på "Seafood Watch" og de som følger denne modellen, og på MSC, er at mens MSC i prinsippet er fiskerivennlig, kan man på saklig grunnlag spørre om så er tilfelle med disse andre, inkludert "Seafood Watch". Det sies uten reservasjon at:

"Vi går inn for å bevare ressursen i tilfeller der vitenskapen er usikker."

Her er det ikke snakk om å ta hensyn til de som skal leve av fiske.

I følge hjemmesiden startet Seafood Watch som ei liste over kilder til bærekraftig sjømat i forbindelse med en utstilling akvariet arrangerte i 1997 – 1999. Listen utviklet seg til en lommeguide for konsumenter. Akvariet har i dag en egen stab som gjør undersøkelser, redigerer og distribuerer Seafood Watch-guidene. For å gjøre det enklere for konsumentene å bruke informasjonen, utgis en guide for hver av fem regioner i USA:

- *Vestkysten*
- *Hawai*
- *Sørøst USA (inkludert de midt-atlantiske statene og gulfstatene)*
- *Nordøst-statene*
- *Midtvesten (inkludert statene rundt de store sjøene)*

Dette gjøres for at man kan konsentrere seg om de sjømatproduktene som er tilgjengelige i den enkelte region. Man har organisert arbeidet i grupper som tilsvarer regionene. Disse gruppene samarbeider med bedrifter, enkeltpersoner og organisasjoner for å få inn relevant informasjon. Rådene til konsumentene omfatter sjømat fra nasjonale kilder så vel som importerte varer. Blant annet rapporterer man om situasjonen for atlantisk torsk. Siste torskerapport ble utgitt 22. november 2005.

Denne rapporten sier at norsk-arktisk torsk og torsk fra Island fanget på line, garn og med snurrevad er et "Godt alternativ" for konsumentene. Ikke "Det beste alternativ", som også er en kategori. Trålfanget fisk og torsk fra alle andre områder rundt Nord-Atlanteren skal man unngå å kjøpe, i følge Seafood Watch. Rapporten sier også at tilstanden for torsk i Nordøst-Atlanteren samlet er dårlig, at forvaltningen er middels god, og at bunntål forårsaker stor skade på bunnen. Norsk kysttorsk er ikke bærekraftig i følge rapporten. Å slå sammen all torsk i islandsk og europeiske farvann, og så gi en karakteristikk både av forvaltning og de samlede bestandens tilstand under ett, kan ikke sies å være en seriøs framgangsmåte. Spesielt når vi vet at norsk-arktisk torsk og torskestammen ved i Island er i god forfatning, mens tilstanden for andre, bortsett fra ved Vest-Grønland, er mindre god. Rapporten skiller heller ikke mellom årsaker til at noen bestander er gode mens andre har problemer. Man henviser bare til fiske, eller i beste fall "fiskedødelighet", uten å si hva det siste innebærer.

Selv om rapporten bygger på data fra ICES, og fra nasjonale forskere i de land som forvalter nord-atlantisk torsk, gir måten informasjonen presenteres på inntrykk av at all torsk i Nord-Atlanteren er truet. Selv om enkelte torskbestander og enkelte fangstmetoder får karakteren "Godt alternativ", sitter man etter å ha lest rapporten igjen med inntrykk av at torsk bør man ikke spise. Det gir grunn til bekymring når en vet at innkjøpere i enkelte supermarkedskjeder i USA bruker Seafood Watch som veileder. Det bør også påpekes at The David and Lucile Packard Foundation er en betydelig bidragsyter til både Seafood Watch og MSC, så vel som til en del miljøvernorganisasjoner som best kan betegnes som svært radikale.

En rekke miljøorganisasjoner som følger Seafood Watch sin måte å arbeide på, går lenger i beskrivelsen av situasjonen for forskjellige fiskeslag enn det vi har referert her. Dette gjør at det som presenteres vanskelig kan tas seriøst. At de sprer sine synspunkt på måter som får både politikere og vanlige konsumenter til å overreagere, er imidlertid svært alvorlig. Et eksempel er Sverige, der det er skapt inntrykk av at all torsk er utrydningstruet, og at all torsk på markedet er fisket ulovlig.

Canadian Code of Conduct for Responsible Fishing Operations

Kanada innførte allerede i 1998 et sett med nasjonale regler for ansvarlig fiske. I reglene inngår ni prinsipper, og et sett med 36 retningslinjer for hvordan prinsippene skal tillempes. Reglene bygger på FAOs "Code of Conduct for Responsible Fisheries", og det uttrykkes eksplisitt at det er samsvar mellom FAOs regler og de kanadiske.

De ni prinsippene går i korthet, og noe fritt oversatt, ut på følgende:

1. *Fiskerne skal sørge for å drive sin virksomhet på en måte som tar vare på ressursene og de økologiske systemene de er en del av.*
2. *Fisket skal foregå på en måte som sikrer det framtidige økonomiske utbyttet for fiskerinæringen og fiskerisamfunnene.*
3. *Fiskerne aksepterer at bærekraftig utnyttelse av marine så vel som ferskvannsressurser er et felles ansvar.*
4. *Fiskerne skal forholde seg til de problemer kanadisk fiske står overfor, og ta i bruk de tiltak som er nødvendige.*
5. *Fiskerne skal arbeide for å balansere fiskeinnsatsen mot det å bevare en bærekraftig bestand.*

6. *Fiskerne vil, så langt det er praktisk mulig, redusere bifangst og negative virkninger av sin aktivitet.*
7. *Fiskerne skal bidra til å utvikle, vedlikeholde og fremme publikums forståelse av spørsmål rundt ansvarlig fiske, og de tiltak som gjøres for å sikre miljøet.*
8. *Fiskerne skal fremme forståelsen for den spesielle ekspertise de har tilegnet seg gjennom erfaring, og knytte denne kunnskapen sammen med vitenskapelige analyser og fiskeriforvaltningens politikk og reguleringer.*
9. *Fiskerne vil utøve fisket i henhold til kanadiske lover og reguleringer, internasjonale lover, reguleringer, konvensjoner, deklarasjoner og protokoller tiltrådt av Kanada, og fangstplaner tilpasset hvert enkelt fiskeri.*

Regelsettet er ment å være et "living document", som kan være gjenstand for kontinuerlig revidering og bearbeidelse. Det blir fulgt opp av et styre som gjenspeiler sammensetningen av kanadisk fiskerinæring. Styret har et sekretariat. For å holde kostnadene nede, påtok Department of Fisheries and Oceans (DFO) seg sekretariatsfunksjonen i startfasen. Sekretariatet er senere etablert uavhengig av DFO, samtidig som den offentlige støtten ble fjernet.

Mer enn 70 organisasjoner i kanadisk fiskerinæring har akseptert reglene, og de er innarbeidet i den nasjonale forvaltningen av både ferskvanns- og marine fiskerier. Kanada arbeider med å få på plass et tilsvarende regelsett for oppdrettsnæringen.

Mulige alternativer

Vi har flere alternativer når det gjelder å signalisere til konsumentene at norsk fiskerinæring driver etisk og biologisk forsvarlig ressursutnyttelse:

1. *Vi kan velge å fortsette som nå*
2. *Vi kan velge å styrke kommunikasjonen mot markedene om måten vi forvalter marine ressurser på, og utarbeide "Norske regler for ansvarlig fiske"*
3. *Vi kan søke om sertifisering fra MSC for utvalgte fiskerier.*
4. *De enkelte eksportører av norsk fisk finner sin egen løsning alt etter hva forskjellige kjøpere krever*

Fortsette som før

Eksportvalget for fisk sin logo "Norge" er bedre kjent blant konsumentene internasjonalt enn MSC sitt merke. Kriterier for bærekraftig fiske knyttet til logoen kan være en vei å gå. Eventuelt sammen med andre tiltak. Med økende underskudd på sjømat i verden, sammen med økende velstand i mange land som tradisjonelt konsumerer sjømat, er det lite trolig at norsk sjømatnæring som helhet vil merke noe særlig til at våre produkter ikke er sertifisert av en tredjepart. At det dukker opp nye, store, potensielle markeder for norske produkter i land som Russland, Kina og India understreker dette. De som vil kunne merke det, er enkeltprodusenter som har sterk tilknytning til distribusjonskjeder som krever MSC- sertifisering eller annen form for garanti.

Hvor realistisk det er å tro at vi kan fortsette som vi har gjort til nå, kan imidlertid diskuteres. Stadig flere kjøpere av norsk sjømat varsler i følge Eksportutvalget for fisk at de vil kreve dokumentasjon om at fisken kommer fra bærekraftige bestander. Til nå er det ikke mange som har sagt de vil kreve sertifisering fra MSC, men muligheten for at dette kan bli en standard øker etter hvert som flere fiskerier blir sertifisert. At store

publikumsinstitusjoner som Monterey Bay Aquarium i California utgir en egen rapport om tilstanden til de fleste fiskeslag som omsettes kommersielt i USA, tyder på at publikum etterspør slik informasjon.

Styrke kommunikasjonen

I Norge er vi lite flinke til å utnytte det faktum at vi lenge har vært blant de beste i forvaltning av nasjonale, marine ressurser. Det tilsier at vi uansett sertifisering eller ikke, bør legge større vekt på dette aspektet i markedskommunikasjonen. For å styrke kommunikasjonen kan vi på grunnlag av FAOs ”Code of Conduct for Responsible Fisheries” utarbeide ”Norske regler for ansvarlig fiske”. Regler som skal følges av alle norske fiskere. Innføring av et slikt forplittende regelsett kan kobles opp mot sporing av sjømat fra fartøy til konsument, og ligge til grunn for retten til å benytte Eksportutvalget for fisk sin logo. Med en slik strategi står norske myndigheter sammen med organisasjonene i fiskerinæringen som garantister for en bærekraftig utnyttelse av ressursene. Dette vil være i tråd med målsettingene for norsk fiskeripolitikk, det vil være i samsvar med måten vi har organisert samarbeidet i næringa på og byr dermed ikke på problemer av politisk karakter. Det vil også være i samsvar med tanken bak departementets opprettelse av internettområdet:

www.fisheries.no.

Det arbeidet Fiskeri- og kystdepartementet og Fiskeridirektoratet gjør for å hindre landing av ulovlig fanget fisk fra Barentshavet kunne utnyttes i markedsføringen av norsk sjømat. Sammen med den strenge forvaltningen av ressursene i norsk farvann, er det grunn til å tro at slike initiativ vil ha betydelig gjennomslagskraft overfor publikum.

Både fiskerimyndigheter, representanter for auksjonssystemet og for fiskerne på Island som vi har snakket med, ga uttrykk for at det ikke er aktuelt for dem å søke om sertifisering fra MSC i dagens situasjon. I stedet legger de vekt å styrke markedskommunikasjonen, og viste til at produkter solgt som: ”Vill, krokfanget fisk fra Island” oppnår høyest pris. De spiller bevisst på at de har full kontroll med sine viktigste fiskebestander, at de har en fungerende forvaltning og at bestandene er i vekst. De nevner ikke at det siste er en følge av økende sjøtemperatur rundt Island, noe havforskere jeg har snakket med framholdt som den viktigste årsaken.

Sertifisering fra MSC

Å søke om sertifisering fra MSC medfører at en nøytral instans står som garantist for at de fiskeriene som er sertifisert skjer på en bærekraftig måte på en bærekraftig bestand. Undersøkelser tyder på at publikum i vår del av verden har liten tiltro til at næringutøvere, næringsorganisasjoner og myndigheter alltid handler i pakt med prinsipper for bærekraftig utnyttelse av naturen. Erfaringene viser at skepsisen kan være berettiget. Det finnes i prinsippet to måter å utnytte naturressurser på:

- *Utvinning, eller*
- *Høsting*

Utvinning er måten man benytter når det dreier seg om ikke fornybare ressurser som olje og mineraler. Her gjelder det å ta ut den økonomisk interessante delen av forekomsten så raskt som mulig, til så lave kostnader som mulig for å sikre maksimal fortjeneste. Høsting dreier seg på den andre siden om å ta ut en del av en fornybar ressurs som tømmer eller fisk på en måte som sikrer at bestanden består også i

fremtiden. Høsting skal gi økonomisk avkastning til de involverte, men ikke på bekostning av ressursens langsiktige bæreevne.

Både i Norge og andre steder er fornybare ressurser blitt utnyttet på måter som ligner mer på utvinning enn på høsting. Før visste man ikke bedre. I dag gjør en globalisert økonomi det lønnsomt for internasjonale aktører å utvinne fornybare ressurser så raskt som mulig for så å dra videre når lønnsomheten synker. Verdifull, tropisk urskog i lavlandet i Malaysia, på Borneo, på Filippinene og på Madagaskar er blitt borte på denne måten. Nye land står for tur. Å selge fisk ”på rot”, eller selge fiskelisenser til internasjonale operatører som fanger fisken med egne fartøy fungerer på samme måte. Land som lar sine marine ressurser bli utnyttet på denne måten, har liten eller ingen kapasitet til å overvåke fisket. Eventuelle inspektører har ofte mangelfulle kvalifikasjoner og få eller ingen ressurser til å forfølge brudd på lisensen. Når ressursen er oppfisket, flytter man videre.

Så langt har både MSC og andre gjort lite for å stoppe slik virksomhet. Det mest nærliggende eksemplet er det ulovlige fisket i Barentshavet. Torskebestanden i Barentshavet er foreløpig i god forfatning, og kjøperne er lite interesserte i å finne ut om torsken kommer fra et forvaltet fiske, eller om den er fisket ulovlig. MSC søker å spore fisk fra sertifiserte fiskerier gjennom omsetningskjeden for å sikre at bare fisk fra slike fiskerier bærer deres merke. At MSC bare oppfordrer de som omsetter sjømat til å kjøpe fra sertifiserte bestander, og ikke stiller krav til kjøperne og distributørene av fisk om at de skal kunne dokumentere opprinnelsen på all sjømaten de omsetter, er en åpenbar svakhet ved systemet. Denne unnlatsen rammer lovlydige fiskere økonomisk fordi ulovlig fanget fisk både presser prisene og fordi usikkerheten rundt bestandsutviklingen som følge av ulovlig og uregistrert fiske fører til lavere kvoter for de som fisker lovlig. Skal de i tillegg betale for sertifisering fra MSC for å bevise at de fisker forsvarlig, straffes de dobbelt. Det ulovlige overfisket kan også føre til at et fiske mister sertifiseringen.

Ideelt sett skulle det være denne typen ”utvinning” av fisk MSC først og fremst forsøkte å komme til livs. Det er slik uregulert virksomhet som utgjør den største trusselen mot marine ressurser i dag. Blant annet fordi det gjør forsvarlig forvaltning av ressursene umulig. Stiller MSC krav til kjøpere og distributører, legger de også ansvar på disse. Siden MSC ble skapt av produsenter og distributører, er det kanskje for mye forlangt at de skal stille krav til seg selv. At de ikke gjør det, kan på den andre siden slå tilbake mot dem selv, noe det som skjedde etter TV 4 sin reportasje om omsetning av svart fisk i Europa vinteren 2006 viser.

Et viktig punkt om vi skulle velge MSC, er at det foregår prosesser i naturen som det hittil er tatt lite hensyn til i bestandsvurderingene. Den viktigste av disse prosessene er klimaendringer. Selve motoren i naturen. Konkrete følger av klimaendringer i havet har vi bare delvis oversikt over. Bestander som i dag synes robuste, kan raskt svikte uten at vi er i stand til å forklare hva som skjer. Det mest kjente eksemplet er kysttorsken. At silen har forsvunnet fra deler av norskekysten er kanskje like viktig. Gytebestanden av Norsjøsild er fremdeles i god forfatning, men sviktende rekruttering tre år på rad gjør at marinbilogene er urolige. Svikter rekrutteringen også i 2006, er fremtiden for bestanden usikker. Denne bestanden har nå blitt sertifisert av MSC etter søknad fra foreningen til de nederlandske, pelagiske trålerne. Godkjenningen skjedde 9. mai 2006. Seien i Nordsjøen er også i god forfatning, men man har liten oversikt

over om og hvor rekrutteringen finner sted. Etter som MSC bygger sin sertifisering på ”best tilgjengelig vitenskap”, og denne vitenskapen til nå har latt være å ta hensyn til klimaendringer, vet vi at den kan være upålitelig i gitte situasjoner. Vi er glad for at Havforskningen har erklært at studier av hvordan klimaendringer påvirker livet i havet har fått høyeste prioritet. For å beholde sertifiseringen dersom en bestand svikter, må fangstkapasitet, og kanskje også metoder, tilpasses de nye bestandsvurderingene. Det kan medføre alt fra full stopp til drastiske kutt i kvoter fordi ressursens tilstand overstyrer sosiale og økonomiske hensyn.

Forest Stewardship Council (FSC) ble opprettet for å sikre bærekraftig utnyttelse av verdens skogsressurser, og fungerer på samme måte som MSC. FSC og MSC sin ”forretningsside” er å bruke markedskreftene til å regulere primærproduzentenes adferd under høsting av fornybare ressurser. ”Høster du ikke på en forsvarlig måte, vil du ikke få solgt produktet ditt,” er budskapet. Dette er kjeppen. Gulrota er at fiskerinæringen kanskje vil få bedre betalt for produktene sine om de har MSC sitt merke. Om og når dette vil betale seg, og hvem som tjener på det, er uvisst. Dessuten vil det bare virke om en tilstrekkelig stor del av markedet berøres av ideen. Når det gjelder omsetning av trevarer, har store kjøpere slått seg sammen i ”kjøpergrupper” som til sammen kan ha en så dominerende stilling i et marked at de ikke er til å komme utenom. Om Rimi, Rema 1000, Coop og Norgesgruppen ble enige om å kreve MSC-sertifisering fra sine leverandører, ville det ikke være mulig å komme utenom dette kravet dersom en ønsket å omsette den varen det gjaldt i Norge. Det samme kunne skje i andre land der et lite antall supermarkedskjeder har en dominerende stilling. Får vi ”kjøpergrupper” som krever MSC-sertifisering i sjømatmarkedet i Europa, vil det neppe være mulig for Norge å komme utenom kravet.

En sak som styrker FSC sin gjennomslagskraft sammenlignet med MSC, er at vi jevnlig presenteres for store reportasjer i TV og andre media om rasing av skog. Særlig regnskog i Sør-Asia og Sør-Amerika. Det vises at uthoggingen ledsages av voldsbruk, at det trækkes på minoritetsgrupper interesser og rettigheter, og at korrupsjon blomstrer. Ingen i vår del av verden kan påstå at de ikke vet dette, og bli trodd. Til nå har det vært få slike reportasjer om uregulert fiske, og de fleste reportasjene om fiske har hatt fokus på at fiskerne i land der fisket er regulert er de store overtredere. Unntaket var TV 4 sin reportasje om omsetning av ulovlig fanget torsk fra Barentshavet vinteren 2006, der fokus ble satt på kjøperne og på norske myndigheters forsøk på å stoppe virksomheten.

De store, internasjonale miljøorganisasjonene har vanskelig for å oppnå gjennomslag i Norge. Fenomenet er interessant, og årsakene kompliserte. En grunn er sannsynligvis at den virkelighetsoppfatningen disse organisasjonene formidler, er forskjellig fra slik nordmenn flest opplever verden. Nordmenn har et nærmere forhold til naturen enn de som lever i samfunn med større befolkningstetthet, og der en større del av arealet kan dyrkes og bebygges. Vi har en værhard kyst der vi er avhengig av naturen for beskyttelse i form av en skjærgård. Norge ligger i vestavindsbeltet og mottar en stadig strøm av lavtrykk som forårsaker sterk vind og mye nedbør, og uansett hvordan vi innretter oss, vil bare 10 prosent av landarealet være beboelig på årsbasis. 3 prosent av Norges areal er dyrkbart, mot mer enn 90 prosent i Irland. Skal du unngå naturen som nordmann, må du gå inn for det. At fisk og annen sjømat utgjør vår nest viktigste eksport, og gjør oss til en stor, netto eksportør av matvarer, bidrar også til at vi tenker annerledes. Vi blir skeptiske til at noen kommer utenfra og forteller hvordan vi skal

innrette oss overfor en natur vi kjenner bedre enn dem. Så også når det gjelder MSC og spørsmålet om hvordan vi skal forvalte våre marine ressurser.

De enkelte eksportører innretter seg etter markedet

Den britiske Sainsbury-kjeden har nå stilt krav til norsk rekenæring om dokumentasjon på at rekene de kjøper kommer fra regulerte fiskerier, og er fanget av fartøy som har konsesjon. Dette er et eksempel på at markedet er i ferd med å forstå at det ikke er nok med en frivillig sertifisering av allerede regulerte fiskerier, slik MSC står for. Det er også et eksempel på at de norske initiativene for å stoppe landinger av ulovlig fanget fisk fra Barentshavet begynner å virke. Norsk rekenæring har vurdert MSC, men har kommet til at deres sertifisering ikke tilfredsstiller Sainburys krav etter som overvåkingen stopper ved landing. I stedet vil sporingsdata fra alle fartøyene bli gjort tilgjengelig, sammen med annen relevant informasjon. Rekene skal kunne spores tilbake til det fartøyet som har fanget dem. Det skal være mulig å se at fartøyet har tillatelse til å fiske, og at rekene er landet på lovlig måte. Opplysninger om at norske myndigheter stenger rekefelt der det er innblanding av yngel, er viktig i denne sammenheng.

Om vi ikke søker fellestløsninger, enten i form av sertifisering fra MSC eller på annen måte, vil enkelteksportører innrette seg etter kravene de møter i markedet. De enkelte eksportører og grupper av eksportører vil på individuell basis søke å tilfredsstille krav på dokumentasjon om at produktene deres kommer fra bærekraftige kilder. Slike individuelle løsninger kan bli kostbare siden importørene lett ender opp med å fremme ulike krav, og kreve egen gjennomgang for å sikre seg at disse etterkommes.

Etter samtaler med representanter for det islandske fiskeridirektoratet, med fiskeauksjoner, mindre produsenter og fiskere på Island, har vi inntrykk av at man der synes å velge individuelle løsninger. Alle vi snakket med mente sertifisering gjennom MSC vil føre til at denne organisasjonen får for stor innflytelse i markedet, noe de ikke så som ønskelig. Vi ble fortalt at store kjøpere i USA sender egne folk til Island for å godkjenne enkelteksportører, men fikk ikke navn på disse kjøperne. På Island brukes slagordet ”Vill, krokfanget fisk fra Island” aktivt i markedsføringen. Slik fisk fraktes med fly til Europa og USA, hvor den selges fersk til nisjemarkeder som er villig til å betale høyeste pris, ble det sagt.

Mens det ulovlige og uregistrerte torskefisket i Barentshavet er blitt det største problemet norsk fiskerinæring står overfor, både når det gjelder å ta vare på bestandene og i markedet, er dette et mindre problem for Island, om vi ser bort fra uer. Island deler ikke sin torskestamme med noen, og har dermed full kontroll med uttaket. I tillegg har man lagt seg på en annen markedsstrategi enn Norge. Produksjonsbedriftene er spesialiserte og produserer etter kjøpernes spesifikasjoner. Det viktigste salgsargumentet er at fisken kommer fra Island, og man bruker argumenter om forsvarlig forvaltning og forsvarlig fiske aktivt i kommunikasjonen med kjøperne. At det er villfisk fanget på krok av kystfartøy benyttes i kommunikasjonen for å oppnå høyest mulig pris i spesielle markedssegment.

Med den tette oppfølgingen av markedet som islandske bedrifter har, følger de nøye med i hvordan MSC utvikler seg, og hvordan dette virker inn på deres egen markedsituasjon. Det bør ikke herske tvil om at den dagen de ser seg best tjent med å la et fiskeri sertifiseres av MSC, vil de gjøre det. Slik situasjonen er nå, ser de seg

åpenbart bedre tjent med å stå utenfor. Blir det større vekt fra kjøpernes side på at ikke bare fisket, men også omsetningen av fisk og fiskeprodukter må dokumenteres, kan det synes som om sertifisering gjennom MSC blir utilstrekkelig. Norges Fiskarlag har påpekt dette på møter med MSC, og foreslått at de innretter virksomheten også mot omsetning av sjømat. Det gjenstår å se om de følger henstillingen.

Konklusjon

Norge har ikke gjort som Kanada og utformet ”Norske regler for ansvarlig fiske”, som kan tiltres av organisasjonene i fiskerinæringa. Slike regler ville formidle at næringa er opptatt av å utøve sine aktiviteter på en etisk, miljømessig og samfunnsmessig akseptabel måte, i henhold til overordnede prinsipper fastsatt av næringa selv i samarbeid med andre interesserte parter. En faglig kompetent gruppe kunne foreta en gjennomgang av de enkelte fiskeriene og måten de drives på, og tilrå eventuelle endringer på områder som man fant nødvendig. Slike grupper kunne enten tilsettes av ICES eller av FAO siden dette er organisasjoner hvis autoritet på området ansvarlig fiske blir akseptert av alle. Ved å knytte en slik framgangsmåte opp mot sporing av sjømat, for eksempel ved å bruke Tracefish, og gjøre det til en forutsetning for å kunne benytte EFF sin logo i markedsføring av sjømat fra Norge, ville vi ha et bedre alternativ enn sertifisering gjennom MSC. Etisk ville dette være forpliktende på en helt annen måte enn at et utenforstående organ overprøver norsk forvaltning. Det ville også være en garanti overfor konsumentene i og med at alle produkter kunne spores tilbake til utgangspunktet.

Som støtte ved utarbeidelsen av et sett ”Norske regler for ansvarlig fiske”, bør en benytte FAOs ”Code of Conduct for Responsible Fisheries”, og ”Guidelines for the Ecolabelling of Fish and Fishery Products”. Dermed var en sikker på at norske regler var i samsvar med et regelsett akseptert av så vel regjeringer som internasjonale miljøvernorganisasjoner. Dette er et arbeid som bør utføres uavhengig av om vi velger å sertifisere enkelte norske fiskerier eller ikke. Utført på riktig måte, og med bruk av de ressurser som er nødvendig, synes dette som det klart beste alternativet for norsk fiskerinæring når det gjelder å formidle at vi driver bærekraftig utnyttelse av marine ressurser.

Trondheim 31. august 2006

A. Kristiansen